

Januari månad: Som svar på Nissers brev till Erlander den 19 dec. 1963 har han denne den 3 januari svarat följande: Herr advokaten Gösta Nisser. Med anledning av Edert brev den 19 dec. vill jag ånyo bekräfta att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att få en positiv lösning till stånd. Men jag anser icke att det skulle gagna våra ansträngningar att vid nuvarande tidpunkt utfärda en kommunikation i saken som föreslagits av Överdirektör von Dardel.

Jag vill nämna att ambassadör Sohlman instruerats att vid sitt avskedsbesök hos Ministerpresidenten återkomma till denna sak. Innan ambassadör Jarring avreser till Moskva skall vi självfallet ha ingående överläggningar med honom och noga överväga vad från hans sida kan göras.

Er tillgivna Tage Erlander.

Den 9 januari Sedan Jarring kommit till Stockholm överenskom vi med honom som ett sammanträffande i dag på UD. varvid också Nina var närvarande. Vi hade ett långt samtal med honom varvid han uttalade sin goda vilja att göra allt han kunde för Raoul, men samtidigt framhöll han att han måste rådgöra sig med sina överordnade om vad som skulle kunna göras. Vi fick ett starkt intryck att man inte kunde vänta sig mycket av honom. Nina skjutsade efteråt Maj till Djursholm. På vägen från bilen till porten halkade hon och bröt därvid vänstra lårbenshalsen och vänstra underarmen och fördes till Mörby Lasarett för vård.

Februari månad:

2 februari: I går innehöll Svenska Dagbladet uppgifter om att sex svenska sjömän, som år 1942 upptagits av ett ryskt u-båt sedan deras fartyg torpederats bortförts till Ryssland utan att ryssarna lämnat något meddelande därom. I anledning därav tog tidningen i en artikel på ledarsidan upp såväl denna sak som Raouls och framhöll angelägenheten av att ryssarna ändrar sin inställning. I dag har Även Dagens nyheter framfört samma synpunkter.

Den 11 februari

På vårt uppdrag har Nisser i dag skrivit följande brev till Tage Erlander:

Till Hans Excellens Statsministern,
Kanslihuset,
Stockholm C.

11 februari 1964.

Ang. Raoul Wallenberg.

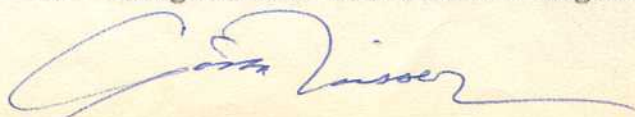
Återkommande till mitt brev den 19 december 1963 och Ers Excellens Statsministerns ärade skrivelse den 3 januari 1964 får jag härmed på uppdrag av Raouls föräldrar anföra följande:

Vid sammanträdet den 12 december 1963 uttalade Ers Excellens att någonting måste göras för att vederlägga förekomna missvisande uppgifter i radio och press. Överdirektör von Dardel ifrågasatte utgivandet av en ny vitbok. Ers Excellens ansåg dock att det efter föregående vitbok framkomna materialet ej var tillräckligt stort för att motivera en ny sådan men lovade att tillsammans med Hans Excellens Utrikesministern överväga vilken åtgärd regeringen borde vidtaga och att sedan underrätta mig per telefon. Statsrådet Palme lovade för sin del att tala med sin kusin i denna egenskap av en av de missvisande artiklarnas författare, vilken artikel med hänsyn till bl.a. författarens namn av allmänheten lätt kunde tolkas som ett uttryck för regeringens uppfattning.

Raouls föräldrar har med tillfredsställelse noterat bekräftelsen i ärade skrivelsen av den 3 januari 1964, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att få en positiv lösning till stånd.

Då emellertid Ers Excellens icke ställt sig positiv till den av överdirektör von Dardel föreslagna kommunikén och ingenting försports om annan åtgärd från regeringens sida till allmänhetens upplysande, utbeskede Raouls föräldrar ett besked huruvida någon sådan åtgärd är att vänta. De äro givetvis även intresserade av att få erfara vad som hände vid ambassadören Sohlmans avskedsbesök hos Ministerpresidenten och vad som gjorts från ambassadören Jarrings sida samt resultatet därav.

Med tillgivenhet och utmärkt högaktning

Den 3 Mars. I dag har folkpartiledaren Ohlin ställt frågor till Utrikesministern ang. dels Raoul dels de svenska sjömän, som under kriget omhändertagits av ryska myndigheter. I fråga om Raoul begär Ohlin en redogörelse för Wallenbergaffärens utveckling efter UD:s vitbok 1957 och om vilka åtgärder regeringen planerar för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul och hans vistelse ort under olika perioder efter kriget. --D--

Den 4 mars.

Sen Ohlin skickat mig en avskrift av interpellationen, telefonerade jag till honom och gav honom en del kompletterande upplysningar. Han räknade med att utrikesministern om c.a. fjorton dagar skulle under hand ge honom en preliminär redogörelse för det svar på interpellationen, som han skulle lämna riksdagen. Ohlin skulle då sätta sig i förbindelse med mig för att få ytterligare uppgifter.

Den 24 Mars.

Gromyko har den 17 Mars kommit hit på några dagars besök för att förbereda Chrustjovs besök i juni och för att besvara t. Torsten Nilssons Moskva besök. Maj har velat träffa honom trots att både Philipp och Erlander avrått henne. Hon har emellertid inte lyckats att komma i förbindelse med honom. Erlander har emellertid talat med Gromyko om Raoul, dels vid dennes besök i Stockholm och dels vid en middagsbjudning på Harpsund den 20 mars. Vid ett telefon samtal i dag mellan Gösta och Erlander har denne berättat följande (enl. Göstas anteckningar):

1964

Noteringar i anslutning till telefonsamtal med Hans Excellens Statsministern

den 24 mars 1964

Erlander valde metoden att söka få Gromyko ur positionen att saken Wallenberg är utagerad och framhöll att den från svensk sida ingalunda är avslutad.

Erlanders samtal med Gromyko varade en timme, varav E. ägnade 3/4 åt Wallenberg. Gromyko måste därav ha förstått hur stor vikt Erlander lade vid denna sak och det var fullt klart för honom ~~för honom~~ att E. ånyo kommer att taga upp den med Chrustjov vid dennes besök.

Beträffande mitt senaste brev till Erlander har allmänheten genom bskedet i pressen att E. tog upp saken med Gromyko erfarit, att den svenska regeringen inte betraktar den som utagerad. Att yppa vad som sades vid Sohlmans och Jarrings audienser skulle stida mot diplomatisk kutym och äventyra ytterligare audienser.

Enl. Erlanders och övriga närvarandes uppfattning vid samtalet med Gromyko föreföll det som om denne vid slutet av samtalet något rubbat sin ståndpunkt att enbart hänvisa till att Wallenbergs sak är utagerad.

Om det visar sig att samtalen med Gromyko och Chrustjov ej skulle förmå dem att lämna sin negativa hållning måste regeringen överväga andra åtgärder. Det kan tänkas att i så fall hela materialet kommer att publiceras och familjen kommer då att förstå regeringens försiktighet. Erlander var övertygad om att Raoul levde då han skrev sitt brev till Chrustjov våren 1961 och är fortfarande övertygad om att han då levde, men E. måste reservera sig för vad därefter kan ha hänt.

Regeringens taktik har varit att dörren ej skall stängas. Om den taktiken definitivt visar sig slå slint, vilket bör bli klart vid Chrustjovs besök, måste ny taktik övervägas.

Erlander hade i går ett långt samtal med Leif Belfrage och meningen är att denne skall kontakta familjen, intet hinder mot att Maj ringer Belfrage.

Gösta Nisser

Den 26 mars Jag ringde till Belfrage i anledning av vad Erlander sagt .Denne

svarade att han inte kunde lämna några upplysningar och föreslog att jag skulle tala direkt med Elander . Typiskt!

I Expressen , som för några dagar sedan hade en av Philipp författad artikel om Raoul (22) mars har Synne Bellander haft en intervju som offentliggjorts under rubriken " , Hemligt ryskt vittne till Moskvaambassaden . Raoul Wallenberg lever." I intervjun meddelas att det ryska vittnet gett det slutliga beviset för att Raoul lever . I dag har Stockholms-^{om,} tidningen som tydligen uppfattat artikeln som ett nytt vittne som framkommit idagarna, intagit ett meddelande från U.D. , som på förfrågan från tidningen förklarar att något sådant vittne inte kommit till ambassaden . Philipp som blivit mycket uppbragt över Synnes intervju , vilken innehöll en hel del mindre lyckade uttalanden , har fått in en artikel i Expressen , där det " ryska "vittnet återfördes till 1960 och han talar också om vad sohlman den 24 juni 1963 meddelade oss om att Raoul enligt de upplysningar han fått 1960 vid den tiden befann sig i ryskt förvar och att det var anledning att antaga att han fick god vård, fysiskt och medicinskt .

Deh 31 Mars . Enligt vad Philipp meddelat hade Philipp kl. 12 i dag ringt till U.D. för att fråga om Torsten Nilssons hemliga Telefonnummer på Utö . Tjänsteförrättande redaktören på U.D. pressavdelning Lundbeck hade då hänvisat honom till Belfrage och frågat om han läst artikeln om Raoul i Expressen . Då Belfragnekat hade Philipp läst upp artikeln för honom . Belfrage hade då sagt att detta hade Sohlman inte sagt och frågat om Philipp hört honom säga det. Philipp hade då sagt att yttrandet fällt till Fredrik och Maj von Dardel, men att Philipp hade varit närvarande hos Statsministern , då man talat om de upplysningar som Sohlman fått i slutet av 1960 och som föranledde Statsministern att skriva till Chrustjev och begära Raouls hemsändande . ^{Belfrage hade då sagt} Det är osanning . Något sånt brev har aldrig skickats.

Philipp ringde se 'n till statsrådet Palme kl 12.25 och relaterade sitt samtal med Belfrage. Palme hade då sagt att Philipp missuppfattat Belfrage. Då Philipp sagt att han nyss talat med Belfragen och sagt att denne uttryckt sig på att detta sätt på att Palme på att missuppfattat och att han gånst skulle ringa Belfrage och saken till rätta . Jag ringde sen till Belfrage och relaterade Philipps version av sitt samtal med honom . Belfrage sa att Philipp inte uppfattat hans yttranden riktigt . Han hade sagt sig inte tro att Sohlman yttrat sig på det sätt som artikeln angav . Han hade se 'n ringt till Sohlman och denne hade hu sagt att han på grund av de upplysningar ,han fått i slutet av år 1960 haft anledning tro att Raoul då var i ryskt förvar och att Raoul , enligt vad Sohlman kände till om ryska förhållanden , i så fall åtnjöt god vård

På fråga om Belfrage sagt att det var osanning att Erlander skickat något brev till Chrustjev sa Belfrage att de hade han inte sagt utan han hade sagt att den frågan hörde inte hit.

~~Han sa vidare att han inte ansåg att man behövde göra något åt saken~~

utan han hade sagt att den frågan hörde inte hit. Han sa vidare att han inte ansåg att man behövde göra något åt saken. Om emellertid någon tidning vände sig till U.D. för att begära närmare upplysningar, måste man meddela endast vad man vet.

Jag sade att det var olämpligt att under nuvarande förhållanden inleda något krig mellan Raouls familj och U.D., vari Belfrage instämde.

*rys-sarna
le
Hög J.
Lanke*

Den 1 april Synne Bellander har sedan ett par månader försökt få idrottsmännen att reagera mot det samarbete, som förekommer mellan ryska och svenska idrottsmän trots Wallenbergaffären och de svenska sjömän, som tycks ha tagit. Nu har hon förmått Rådaktör Torsten Tegnér att i sin tidning Idrottsbladet publicera en lång artikel, vari han uttalar att idrottsmännen bör visa kyla i sitt umgänge med ryssarna och att den motvilja de känner gentemot dessa på grund av Wallenberg-affären bör det komma på Chrustjev att undanröja.

Den 2 april. Se jag fått veta att Torsten Nilsson skall besvara Ohlins Interpellation i morgon, för jag till Stockholm och lämnade en del vittnesberättelse och dagboksutdrag till folkpartiets riksdagsgrupps sekreterare Cyril Olsson. För vilken jag muntligen lade ut texten. Ohlin var nämligen bortrest för dagen.

i går

Den 3 april Maj, som kom hem från sjukhuset, ville ~~ville~~ nödvändigt vara med och höra interpellationens besvarande. Då hon inte vågade riskera sitt brutna ben i riksdagshusts trappor, vände hon sig till Statsministerns sekreterare fru Nystöm, som i samråd med statsministern inbjödd henne att avlyssna debatten i ett statssekreterrum i Kanslihuset. Tillsammans med Nina infann vi oss där och hörde interpellationssvaret och den därpå följande debatten. Nilsson redogjorde för U.D.s framställningar och slutade med att säga att U.D. icke ansåg saken utagerad. Ohlin sa att man inte kunde hysa någon tilltro till ryssarnas utredningar. Han gjorde anmärkning på att U.D. hemlighållit vad som förekommit den senaste tiden. Genom tillmötesgående av den vänliga fru Nyström som också ordnade att vi fick åka hem i regeringens bil, fick vi ett par dagar senare ett preliminärt avtryck av riksdagsprotokollet ang. interpellationsdebatten.

Maj von Bardels
Telefonsamtal med Carl- Frerik Palmstierna den 7/5 1964

P. avrådde bestämt att Maj skulle vända sig till ryska ambassaden för att få ett samtal med Chrustjov ,liksom att hon skulle försöka träffa hans fru Nina, på något gardenparty.

Han tillstyrkte att Maj skulle telegrafera till Chrustjov och bedja honom att Raoul skulle få komma hem före eller vid Chrustjovs Sverige besök.

Det skulle inte skada att be kungen om att ^{maj} regeringen skulle ordna ett sammanträffande med C. eventuellt att hon fick närvara då regeringen toge upp saken .Ingen idé att tala med drottningen .

Nilsson skall ordna om du vill träffa C.

Philipp tycker ej att jag skall telegrafera.

a)

Den 11 maj .Se'n Maj kommit hem från sjukhust , har hon varit angelägen att i god tid förskra sig om ett tillfälle att sammanträffa med Chrustjev vid dennes tillämnade besök i Sverige . Hon vände sig för det ändamålet först till Erlander , som genom sin sekreterare hänvisade henne till statrådet Kling , vilken har uppdrag att tillsammans med en kommité göra upp program för besöket . Då Maj icke kände denne ringde hon upp till statsrådet Palme och bad honom framföra hennes begäran till Kling ,vilket han lovade . Då Gösta för några dagar sedan hade ett telefon samtal med Erlander och därvid talade om saken , sa Erlander att regeringen inte kunde ta upp ett sammanträffande mellan henne och Chrustjev i det officiella programmet och tillrådde att Maj vände sig till Sovjets Stockholmsambassadör för att ett sådant sammanträffande skulle ordnas genom dennes försorg . Han bad att Maj skulle fundera på saken och sedan meddela hur hon ställde sig till förslaget. Vi hade i dag ett sammanträffande hos Gösta tillsammans med honom och Philipp för att diskutera frågan och enades då om att Maj icke skulle göra någon framställning hos sovjetambassadören om att få sammanträffa med Chrustjev. Ett sådant sammanträffande skulle sannolikt inte leda till något resultat , men kunde försvaga regeringens ställning då den hade att förhandla med Chrustjev om Raoul ^{var} Det regeringens sak att sköta denna förhandling så att den kunde ge ett positivt resultat . Om regeringen misslyckades kunde den inte kunna skylla på Maj att hon orsakat detta . Vi enades om att Maj inte skulle bry sig om att träffa Chrustjev .

Den 12 Maj . Gösta talade i dag med Erlandere-och meddelade honom att Maj int ville vända sig till ryska ambassaden för att få träffa Chrustjev . Erlander sa att han först ämnade ha ett regeringssammantäde i Stockholm för officiella förhandlingar om Raoul och sedan bjuda honom till Harpsund för att där tala ytterligare om saken "mellan skål och vägg".Gösta ifrågasatte att Erlander i samband med det senare samtalet kunde nämna om ett sammanträffande mellan Maj och Chrustjev .Erlander förklarade att han skulle göra allt vad han kunde vid de blivande förhandlingarna.

Den 14 Maj . För en tid sedan omtalade Philipp att tyska röda korsets Suchdienst förberedde en frågekampanj rörande de tusntals civilfångar , so m ännu

inte kommit hem från Ryssland . Jag hade tidigare talat med Generalsekreterare ~~Stroh~~ i svenska röda korset om att han skulle uppehålla förbindelse med för att få uppgifter om Raoul och nu skickade jag Stroh fotografier av Raoul för att av honom överlämnas till suchdienst i och för den frågekampanj , som nu tycks sättas i gång . Till svar fick jag i dag ett brev från Stroh där han talar om att han skickat över fotografierna till Tyskland och att han från ~~se-~~ Suchdienst fått låna dess dossier om Raoul, som han nu erbjöd mig att studera ~~akten~~ . Tillsammans med Nina for vi till R.K., och gick igenom den tjocka bunten av skrivelser till och från suchdienst och mellan de olika avdelningarna av det tyska röda korset . Det framgick att Kraemers vittnesmål inkommit till suchdienst den 5/4 1952, men vi kunde inte se när de svenska myndigheterna underrättats därom . år 1955 besökte en attaché Johansson Suchdienst och begärde förfrågningar ang. Raouls ev. uppehåll i Vladimir . Samma år överenskom v. konsul Reinius i Hamburg med suchdienst att 50 Rmk. skulle försöksvis skickas till Vladimir för Raouls räkning . Om beloppet inte kom tillbaka ansågs det innebära att Raoul fått mottaga detsamma . U.D. vars tillstånd till denna transaktion inhämtades , avböjde densamma .

1956 5/ -10 skrev Jan de Geer att ~~ve~~ von Rosen i Friedland givit värdefulla upplysningar om Raoul och gjort sig förtjänt av U.D.s och Wallenbergskommitténs tacksamhet. Mulle kom ^{hem} den 25/12 1956, Röda Korset i Berlin skrev 30/1 1957 till Generalkonsul Zetterström i Berlin och gav honom Muller's vittnesmål ((Kopia av brevet kom 2/2 1957 till R.K. i Hamburg) .

12/3 1957 skrev R.K. i Berlin till R.K. i Hamburg att enligt olika Heimkehr-aussagen skulle Raoul ännu i april 1950 ha överförts från Lefortovskaja till Butyrka .

12/3 1957 besökte Philipp Dr. Netheri Suchdienst i Hamburg utan att få veta om Kraemers och Muller's vittnesmål. 12/8 1958 skrev dr. Nether från Hamburg till Bundesminister für vertriebene , Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte ang. Raoul bl. a.

" Angeblich ist das in april 1950~~±~~ im Teil der Inhaftierten in ~~das~~ Gefängnis Butyrka überführt wurden . Ob der Gesuchte zu dieser Gruppe gehörte , konnte bisher nicht einwandfrei ermittelt werden . Wir haben in der Zwischenzeit alle ~~alle~~ uns zur Verfügung stehenden Spuren verfolgt . Nach verschiedenen Heimkehr aussagen soll der genannte in april 1950 aus dem Lefortovskaja in das Gefängnis Butyrka auch in Moskva überführt wurden sein . Ein anderer Hinweis besagt das W. sich von 1948 bis 1953 in Gefängnis Wladimir befunden haben soll .

-----"-----"-----"

I brevet lämnas därefter referat av de vittnesmål , som inkommit från:

Albrecht Schwieder , Frankfurt am Main , Neuenheimerstr. 24 ; "Auf Ihre Anfrage teile ich Ihnen mit das Ich der Obengenannten nicht mit bestimmtheit kenne . Ich glaube ihn in der Butyrka gesehen zu haben" samt Karl Kraemer och Horst Mülle , vilkas vittnesmål intagits här ovan ,

Av korrespondensen mellan Suchdienst olika avdelningar framgår ~~framgår~~ att man varit mycket illa berörd ^{in förhör} , som Phillipp , och U.D.s tjänstemän hållit med Suchdienstts vittnen och därför bestämt att vittnesmål framdeles endast skulle delges Svenska Röda Korset .

Den 27 Maj. Synne Bellander har nu efter mycket arbete , vari Bertil Petterson deltagit , fått i väg en hänvändelse från Wallenberg- aktionen till Chrustjov. Ett telegram av följande lydelse har avgått i dag "Förste Legationssekreterare vid Sveriges beskickning i Budapest Raoul Wallenberg utförde vid slutet av andra världskriget ett heroiskt räddningsarbete i Ungern bland av Nazisterna förföljda människor . Han lyckades rädda över 100.000 olyckliga undan gaskamrar och förintelse läger . 1945 tillfångatogs han i Budapest av sovjetiska militärmyndigheter och ^{har} därefter bevisligen kvarhållits i Sovjetunionen långt efter Stalins periodens slut". Kooperativa förbundets kvinnliga personalklubb,

Svenska demokratiska och opolitiska organisationer, som sammanslutit sig till Wallenberg aktionen , begär i vårt folks namn att R.W. ofördröjligen återsänds till sitt hemland . Detta är en förutsättning för den vänskap som både Eder och vår regering eftersträvar mellan Sovjetunionen och Sveriges folk ."Skrivelsen har undertecknats av Fredrika Bremer förbundet , Kristet Samhällsliv , Kämpande Demokrati , Göteborgs Idun , Göteborgs Ekumeniska Kvinnoråd , Göteborgs kvinnliga diskussionsklubb , K.F.U.K.s Riksförbund, Kooperativa Kvinnogillet's Förbundet, Mora Folkhögskola , Mosaiska församlingarna i i Göteborg , Malmö och Stockholm , Prälningsarmén , Svensk sjuksköterske - förening , Sveriges Arbetares centralorganisation , Sveriges husmodersföreningars riksförbund , Ungdomens fredsförbund Svenska kvinnors medborgareförbundet

Den 1 juni . Enligt en artikel i "die Welt" för 1 juni har United press international för den 31 maj meddelat att två namngivna tyska krigsfångar Roschmann och Braunstein , som suttit 19 år i fängelse , nu frigivits och rest hem till Tyskland , Detta var ett resultat av tyska Moskvaambassadens intervention . Moskva har upprepade gånger som svar på Bonnregeringens framställ-

1964

Den 27 maj: Fru Bellander har nu efter mycket arbete, varit Bertil Pettersson deltagit, fått iväg en hänvändelse från Wallenberg-aktionen till Chrustjov, Ett telegram av följande lydelse har avgått i dag:

Förste legationsekreteraren vid Sveigés beskickning i Budapest Raoul Wallenberg utförde vid slutet av andra världskriget ett heroiskt räddningsarbete i Ungern bland av nazisterna förföljda människor. Han lyckades rädda över 100,000 olyckliga undan gaskammarna och föräntelse lägren 1945 tillfångatogs han i Budapest av sovjetiska militärmyndigheter och har därefter bevisligen kvarhållits i Sovjetunionen långt efter Stelin periodens slut.

Kooperativa förbundets kvinnliga personalklubb, Svenska Demokratiska och opolitiska organisationer, som sammanslutit sig till Wallenberg-aktionen, begär i vårt fols namn att R.W. ofördröjligen återsända till sitt hemland. Detta är en förutsättning för den vänskap som både Eder och vår regering eftersträvar mellan sovjetunionens och sveriges folk". Skrivelsen har undertecknats av Fredrika Bremer förbundet, Kristet samhällsliv, Kämpade Demokrati, Göteborgs Idun, Göteborgs Ekumeniska Kvinnoråd, Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb, K.F.U.K.s Riksförbund, Kooperativa Kvinnogilletts Förbund, Mora Folkhögskola, Mosaiska Församlingarna i Göteborg Malmö och Stockholm, Frälsningsarméen, Svensk Sjuksköterske förening, Sveriges Arbetares Central Organisation, Sveriges Husmoderföreningars Riksförbund, Ungdomens Fredsförbund, Svenska Kvinnors Medborgar Förbund.

Den 1 juni: enligt en artikel i "Die Welt" för 1 juni har U.p. United press international för den 31 maj meddelat att två namngivna tyska krigsfångar Rosahmann och Braunstein, som suttit 19 år i fängelse nu frigivits och rest hem till Tyskland. Detta var ett resultat av tyska Moskva ambassadens intervention. Moskva har upprepade gånger som svar på Bonn regeringens framställningar om återsändande av återstående tyska krigsfångar förklarat att det inte finns längre en enda tysk krigsfånge i Sovjetunionen

Den 4 juni: enligt meddelande från Wien har en polisman vid namn Frans Laufer berättat att han år 1953 delat cell med Raoul under fyra dagar i fängelset Werschni Uralsk nära Tscheljabinsk . Raoul hade då berättat för honom att han år 1945 av ryssarna förts till olika fängelser och därefter 1946 till Baden vid Wien och sedan till ^{Moskva} Sopron och Hemberg. Han dömdes 1947 till 25 års arbetsläger . Han arbetade sedan i två olika läger , tills han 1950 kom till Werschni Uralsk . Han var vid god hälsa ehuru något deprimerad. Vittnets berättelse stämmer illa med vad vi känner till om Raouls fängelsevistelser och får därför anses vara ovederhäftigt.

Den 11 Juni: Philipp hade av oss ombetts att skriva en kort sammanfattning av det felaktiga vittnesmål om Raouls död som lämnats av ryska agenter. Han lämnade oss i början av juni ett förslag på tyska som vi med stor möda översatte till svenska . Han författade sedan en något förkortad epistel på sju sidor som han skickade till statsrådet Palme . Nisser har i dag färdigställt ett brev till Erlander där våra synpunkter framföras på ett mycket övertygande sätt. Vid detta brev bifogad en av mig gjord kort sammanfattning av de ryska agenternas berättelser .

Nissers brev och min sammanställning har följande lydelse.

sid 126

ADVOKATFIRMAN GÖSTA NISSER

INNEHAVARE: ADVOKATEN JUR. KAND. GÖSTA NISSER, LEDAMOT AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND
TELEFON: 11 60 90, 11 60 95 TELEGRAM: JUSTNISSER

HAMNGATAN 1 A, 4 tr.
STOCKHOLM
POSTGIRO: 25 60 90

Sigv. Kojin.

Till Hans Excellens Statsministern,
Kanslihuset,
Stockholm C.

D. nr

Stockholm den 11 juni 1964.

Ang. Raoul Wallenberg.

Först vill jag framföra mitt tack för att Ers Excellens trots det späckade programmet vid det belgiska kungaparets besök i Stockholm utöver alla övriga löpande göromål hade vänligheten taga emot mig i Riksdagshuset under pågående dechargede-batt och ägna en god stund åt att dryfta aktionen för Raoul vid ministerpresidenten Chrustjevs stundande besök.

Ers Excellens meddelade att Raouls ärende kommer att tagas upp med Chrustjev först på det officiella planet i närvaro av utrikesministrarna och ytterligare medarbetare å ömse sidor samt att Ers Excellens ämnar att vid Chrustjevs efterföljande besök på Harpsund ordna ett förtroligt samtal med honom i närvaro av allenast en tolk från varje sida. Vidare sade sig Ers Excellens komma att vid båda tillfällena göra sitt yttersta för att söka förmå Chrustjev att rucka på de sovjetiska myndigheternas hittillsvarande negativa inställning.

Ers Excellens nämnde vidare att utrikesminister Gromyko i slutske-det av samtalet mellan Ers Excellens och honom för någon tid sedan föreföll att något rubba sin från början helt negativa inställning. - Även om det därefter ej hörts någonting positivt från sovjetisk sida är det dock tänk-bart att det med Gromyko förda samtalet kan ha bidragit till att även Chrustjev ändrar sin attityd, varom klarhet ej är att förvänta förrän Ers Excellens står öga mot öga med Chrustjev.

Vid sammanträdet med Ers Excellens fick jag tillfälle att enligt uppdrag av Raouls föräldrar framföra deras synpunkter och argument. Ers Excellens förklarade sig intresserad av allt, som kunde tjäna till för-beredelse av den svåra och ansvarsfulla uppgiften att förmå ministerpre-sidenten till en personlig och positiv insats, vilken enligt vad det förefallit Ers Excellens vissa sovjetiska myndigheter velat förhindra

genom undanhållande av upplysningar. Ers Excellens har flera gånger yttrat: "Det gäller att genombryta muren kring Chrustjev."

Ers Excellens bad mig slutligen att före Chrustjevs besök göra en sammanfattning av Raouls föräldrars synpunkter och argument, vilken här följer:

1.) Att Raoul icke omkommit vid striderna kring Budapest utan omhändertagits av de sovjetiska myndigheterna och förts till Moskva har genom såväl uttalanden av myndighetspersoner som vittnesutsagor ovederläggligen klarlagts.

Beträffande den s.k. "lappen" angående fången Walenbergs död i hjärtinfarkt 1947 har det styrkts genom såväl omständigheterna som senare vittnesmål att denna lapp är en konstruktion eller i varje fall att - om någon sådan lapp existerat - den måste avse annan person. Med "omständigheterna" avser Raouls föräldrar följande:

Från Sovjet hemvända fångar har förklarat, att alla fångar blir fotograferade och att deras signalement införes i kartotek. T.o.m. vid en så enkel förrättning som utdelning av tvätt till fångarna uppropas varje fångs fullständiga namn inklusive faderns förnamn med tillägget "witch" och fångens födelsedatum. Exempelvis den franske majoren Gouazé har omvittnat denna noggranna identitetsangivelse och även en annan fransk f.d. fånge, vilken efter 29 års fängelse och förvar i Sovjet frisläpptes och vid passerandet av Stockholm personligen uppsökte mig. Denne fransman berättade för mig att han 7 gånger under dessa 29 år dödförklarats av de sovjetiska myndigheterna. Han uppgav vidare att varje dödsfall införes i vederbörande kartotek samt att den avlidnes tillhörigheter samlas ihop och paketeras, varefter de förses med den ovan relaterade identitetsangivelsen. Att någon fånge skulle avlida utan fullständig registrering i kartotek förklarade han uteslutet.

Gouazé har i sitt av Ers Excellens och U.D. kända brev den 13 januari 1959 framhållit nödvändigheten av att vid avlåtande av skrivelser till Sovjet fullständigt angiva namn och födelseår. Raouls fullständiga identitetsangivelse i Sovjet är:

RAOUL RAOULWITCH WALLENBERG, född den 4 augusti 1912.

Hans födelseort är Lidingö.

Att icke alla kartotek förstördes i samband med Berias död 1953 visas av följande:

Likvideringen av Beria och Abakumov samt alla Berias män av betydelse skedde överraskande. Det fanns ingen tid att förstöra alla kartotek, böcker och andra handlingar rörande fångarna i de olika fängelserna. I juli 1947 förhördes alla fångar, vilka suttit i fängelse tillsammans med Raoul och/eller hans chaufför Langfelder. (Jfr U.D:s vitbok.) Vilka dessa voro

kunde icke fastställas annat än genom då befintliga kartotek m.m. Efter identifiering och förhör av fångarna ifråga blevo de samtliga isolerade. Ännu 1955, när författaren Rudolph Philipp på uppdrag av U.D. var i Wien för att höra frisläppta österrikiska krigsfångar, fastställde Philipp att sådana fångar, vilka isolerats på grund av sin samvaro med Raoul resp. hans chaufför saknades, bl.a. Ernst Huber, som till en österrikisk generalmajor. För avskiljande av dessa fångar måste kartoteken alltjämt ha funnits i behåll. Philipp påpekade saknaden av nyssnämnde fånge för österrikiska statspolisen, varefter Huber återfordrades. Huber kom därefter tillbaka och berättade att han, som tidigare delat cell med Langfelder, suttit isolerad. (Jfr U.D:s vitbok.)

2.) Hans Excellens Utrikesministern Torsten Nilsson berättade efter sitt besök i Moskva att Chrustjev förklarar att det icke framkommit någonting nytt. Sedan Hans Excellens Utrikesministern då redogjort för de vittnen, vilka framkommit efter 1957 års note, såväl vittnena från Vladimir som de av ambassadören Rolf Sohlman under hand hörda vittnena, hade Chrustjev svarat, att det bara var illvilliga rykten utspridda av elaka människor, som ville försämrare förhållandet mellan Sovjet och Sverige. Han hade beklagat Raouls mor men hänvisat till att han självt förlorat en son i kriget, vilkens grav Chrustjev icke ens kände till. Hans Excellens Utrikesministern hade genmält att det icke var fråga om några rykten utan om verkliga vittnesmål. Det hade emellertid icke lyckats att rubba Chrustjeps inställning.

Raouls föräldrar vilja framhålla att det vid ett ev. upprepande från Chrustjeps sida av hänvisningen till hans sons död kan vara en lämplig replik att den beklagliga och sorgliga förlusten av sonen dock ej kan vara någon parallell till vad som hänt Raoul. Chrustjeps son har dött hjälte-döden i försvaret av sitt fosterland under det att Raoul trots sin diplomatiska immunitet tillfångatagits av sovjetiska myndigheter och bevisligen kvarhållits i Sovjet alltsedan 1945.

3.) Vid samtal mellan Raouls föräldrar och Sohlman den 15 december 1961 förklarade denne att de underhandsförbindelser, vilka han etablerat sedan ett år tillbaka, fortfarande utnyttjades av honom för att söka uppnå Raouls befrielse. På fråga om dessa förbindelser kunde vara av så stor betydelse förklarade Sohlman att de ansetts vara så tillförlitliga att Ers Excellens med stöd av desamma begärt Raouls hemsändande.

Vid telefonsamtal mellan Raouls mor och envoyén Arne Lundberg den 13 mars 1962 sade denne att Sohlmans meddelanden om ifrågavarande förbindelser varit så betydelsefulla att även dåvarande utrikesministern Hans Excellens Östen Undén blivit övertygad. Ers Excellens yttrade vid vårt sammanträde: " Ja, Undén var fullständigt övertygad."

Vid samtal mellan Raouls föräldrar och Sohlman den 12 maj 1962 förklarade denne att han fortfarande utnyttjade ovannämnda kontakter.

Signifikativt för vissa sovjetiska myndigheters inställning till forskningarna efter Raoul är det av vittnet Mulle relaterade uttalandet av en politisk officer vid fängelset i Vladimir, att " Den können Sie lange suchen". Detta uttalande visar såväl att fångvårdsmyndigheterna 1956 kände till Raouls fall som att de undanhöll honom kanske inte bara för Sveriges representanter utan även för Sovjets högsta ledning.

4.) Raouls föräldrar ifrågasätter om icke Chrustjev vid lägligt tillfälle under samtalen skulle erinras om sitt löfte 1956 att han skulle presentera Raoul på fricka om han fick veta var Raoul fanns i Sovjet.

5.) När Hans Excellens Utrikesministern besvarade professor Ohlins interpellation angående Raoul i våras yttrade han att regeringen kommer att fortsätta för att söka få full klarhet. I anledning härav frågar sig Raouls föräldrar vad som menas med klarhet. För en del år sedan yttrade dåvarande utrikesministern Hans Excellens Östen Undén vid ett samtal med representanter för Wallenbergaktionen: " Tror Ni att Vysjenskij ljuger?" Numera vet vi att Vysjenskij's uttalanden ej motsvarade verkligheten och som nämnts även att dåvarande utrikesministern Undén blivit fullständigt övertygad därom. Det finns anledning ställa sig skeptisk jämväl mot ev. framkommande nya uppgifter från sovjetisk sida, ty även de kunna innebära efterhandskonstruktioner. Raouls hemsändande är det enda som kan bringa full klarhet i saken. Det måste klargöras för Chrustjev att vi vill ha hem Raoul i vilket skick han än befinner sig. Om han exempelvis skulle vara själsligt brutet vilket nyligen påståtts av en österrikisk tydligen dock ej tillförlitlig f.d. krigsfånge, kan återseendet av modern och hennes kärleksfulla omvårdnad göra underverk.

Den ryska mentaliteten kan ej bedömas enligt gängse europeiska normer. Det har så många gånger visat sig att det i Sovjet ej synes onormalt att svänga från en ytterlighetsståndpunkt till en annan. Exempelvis envar av Ben Bella, Nasser och Tito har varit persona nongrata i Sovjet men är i dag persona gratissima. Jag erinrar även om det kända fallet med de båda engelsmännen, vilkas vistelse i Sovjet kategoriskt förnekades men vilka helt kort därefter uppträdde med en appell till omvärlden i radio. Den kände amerikanske journalisten Lippmann, vilken Ers Excellens själv be-tecknat som den mest kompetente politiskt. sakkunnige vid sidan av Steven-son, har enligt Der Spiegel 19 april 1964 nr 18 i en intervju gjort vissa delvis från Dag Hammarskjöld härrörande uttalanden om bl.a. Chrustjevs sätt att reagera, vilka uttalanden sedermera intagits i Idun- Vecko-journalen och här bifogas.

Efter vårt sammanträde har ytterligare inträffat följande händelse av betydelse för bedömning av sovjetiskt handlingssätt. Två tyska f.d. krigsfångar i Sovjet har efter 19 års fångenskap fått återvända-trots tidigare förklaringar från sovjetisk sida att det ej längre finns några tyska krigsfångar i Sovjet-enligt ett i Die Welt den 1 juni 1964 återgivet telegram från U.P.I., Moskva, den 31 maj 1964.

Den rätta frågeställningen torde icke vara varför Sovjet hållit Raoul kvar utan snarare vilken fördel Sovjet skulle ha haft av att återsända Raoul resp. vilken nackdel Sovjet har av att inte göra det. - Utlämnandet av fångar till andra länder har skett mot ernående av fördelar.

Den fördel som Sovjet skulle ha av Raouls hemsändande är att det flagranta brottet mot Sverige som suverän stat att bemäktiga sig och i fängsligt förvar hålla en svensk diplomat i viss mån skulle sonas och att det kanske största återstående och i hela omvärlden mest uppmärksammade hindret för förståelse och vänskap mellan Sovjet och Sverige skulle undanröjas. Därigenom skulle Sovjet utan kostnader vinna en goodwill, för vilken Sovjet i dagens läge av kända skäl är berett att i andra länder offra enorma summor.

6.) Vid det första samtalet med Chrustjev i närvaro av dennes medarbetare kan det bli nödvändigt med omedelbara bemötanden och framläggande av fakta ur det överväldigande materialet. Med hänsyn till den oerhörda arbetsbörda som åvilar Ers Excellens Statsministern och Hans Excellens Utrikesministern med närmaste medarbetare anser Raouls föräldrar det förmätet begära att alla detaljer behärskas inom denna krets. Såsom jag vid sammanträdet med Ers Excellens framförde vill de därför föreslå, att någon expert i detta ärende är närvarande. Ers Excellens ställde sig välvillig till mitt förslag och lovade fundera på saken. Jag tyckte mig förstå att Ers Excellens närmast tänkte sig någon inom U.D. Det råkar nu vara så att generalkonsuln Per Anger är på semester i Stockholm, vilket är en händelse som ser ut som en tanke. Per Anger var med om händelserna i Budapest. Han har således haft personlig kontakt med saken från första början och har även senare sysslat med den. Beträffande de senare årens händelser bör han snabbt kunna informeras inom U.D. samt av byråchefen Otto Danielsson och författaren Rudolph Philipp, vilka båda har den mest ingående kännedom om saken. Raouls föräldrar anser Anger vara den rätte mannen och håller för troligt att han trots sin semester skulle ställa sig till förfogande bl.a. med hänsyn till sin vänskap med Raoul. Dessutom uppehåller Philipp och Anger kontakt med varandra.

7.) Såsom ytterligare material bifogar jag av Raouls styvfar Fredrik von Dardel utarbetade dels två P.M. om Raoul av den 15/2 1960 resp. den 30/11 1963 dels sammandrag av vittnesberättelser ang. Raouls vistelse i fångelset i Vladimir efter Gromykos memorandum 6/2 1957, bl.a. Gouazés härovan om-

nämnda brev 13/1 1959 och dets P.M. ang. ett par sovjetiska sagesmän.

Det var från början icke min mening att denna skrift skulle bli så omfattande men efter konferenser med mina uppdragsgivare och under skrivandets gång har det töt sig naturligt att fästa allt det ovan sagda på papperet. Jag har därvid tagit fasta på uttalandet av Ers Excellens, att Ers Excellens är intresserad av allt, som kan tjäna till förberedelse av samtalen med Chrustjev. Det tillkommer sedan Ers Excellens att avgöra vad som kan användas och hur taktiken skall läggas upp. Raouls föräldrar sätter nu sitt hopp och sin tillit till den förhandlingsförmåga samt taktiska och diplomatiska skicklighet, som Ers Excellens i så hög grad besitter och som omvittnas i alla läger. Personligen fick jag ett mycket starkt intryck av det allvar Ers Excellens ägnar denna betydelsefulla sak.

Till slut vill jag erinra om det vänliga löftet av Ers Excellens att jag får ringa till Harpsund den 25 juni på förmiddagen för att få erfara resultatet av de båda samtalen med Chrustjev.

Med tillgivenhet och utmärkt högaktning.

